

”ה' אורי וישעי” - מזמור כ”ז

רבנן פתרי קרא בראש השנה ויום הכפורים:

’אורי’ - בראש השנה שהוא יום הדין. שנאמר ’והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים’.

’וישעי’ - ביום הכפורים שיושיענו וימחול לנו על כל עונותינו.

(מדרש תהלים על מזמור כ”ז)

יותר ממאה פעמים נאמר מזמור זה בקהילות האשכנזים בימי הרחמים שמראש חודש אלול ולאחר חג הסוכות, פעמיים בכל יום.¹ עקב כך קשור המזמור בתודעתנו בקשר הדוק לימי הדין והרחמים, ראש השנה ויום הכפורים. הבה נתבונן בו במזמורנו מצד עצמו, ונראה עד כמה מתאים הוא לימים אלו.

א. מבנה המזמור

הדבר הראשון שעלינו לתת עליו את הדעת הוא מבנה המזמור (וזאת כמובן לאחר שנתבררו לנו פירושי המילים והפסוקים שבמזמור²). אין כוונתנו לחלוקתו לפסקאות על פי העניין המתחלף, כפי שרגילים פרשנים חדשים שונים לעשות בפירושיהם, אלא לניסיון לעמוד על תוכניתו הכללית של המזמור, על פי בחנים אובייקטיביים ככל האפשר. ניסיון כזה יגלה לעינינו בנקל, כי המזמור בנוי משני חלקים שאורכם דומה,³ ומשפט חתימה המצוי בסיומו של המזמור, ומשמש מעין מסקנה דידקטית לשני החלקים גם יחד.

נתיק כאן את המזמור על פי המבנה המוצע ולאחר מכן נבסס את הצעתנו:

¹ התייעוד הראשון של מנהג זה מצוי כנראה בסידור ר' שבתי מראשקוב (תקמ"ח). מנהג זה נתלה במדרש חז"ל שהובא בראש עיונו. בתחילתו היה המנהג לומר מזמור זה עד יום כיפור. לאחר שהמנהג כבר היה קיים, הוסיפו ודרשו - אף שאין לכך מקור בדברי חז"ל - "כי יצפנני בסכה" - זה סוכות. נראה שמחמת זאת הוסיפו לומר את המזמור עד לאחר הושענא-רבה. יש לציין כי בני עדות המזרח אומרים מזמור זה בתפילה כל ימות השנה.

² אין במזמורנו קשיים רבים המחייבים מאמץ פרשני מיוחד. נעיר כאן שתי הערות פרשניות: בפסוק ד מצהיר המשורר "אחת שאלתי מאת ה'", והנה בפירוט שאלתו האחת אתה מוצא שש שאלות: א. "שבתי בבית ה' כל ימי חייו" (וכבר כאן ישנה משאלה רחבה מני ים!) ב. "לחזות בנעם ה'" ג. "ולבקר בהיכלו". ד. "כי יצפנני בסכה ביום רעה" ה. "יסתרני בסתר אהלו" ו. "בצור ירוממני".

כל שש המשאלות הללו, באמת אחת הן, אלא שזו מתגלמת בשתי צורות יסודיות המתאימות לנסיבות חייו המשתנות של המבקש: בימי שלום ורוגע הוא מבקש לשבת בבית ה' כדי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו. אולם בימי רעה שעלולים לבא עליו הוא מבקש **שבית ה' והיכלו** יהפכו לו **לסוכה ולאהל** שבהם יסתירהו ה', **ולצור** שבו ירומם את ראשו כנגד אויביו. הבית וההיכל הם הסוכה האהל והצור. כולם דימויים שונים לדבר אחד: לקרבת ה' שיזכה בה המשורר **כל ימי חייו**.

בפסוק ח נאמר: "לך אמר לבי בקשו פני, את פניך ה' אבקש". הבנתו של פסוק זה תלויה בתיבה "לך". ראב"ע מפרש זאת עפ"י ר' משה גייקטילא: "אמר ר' משה כי 'לך' - בעבורך, כמו (בראשית כ, יג) 'אמרי לי אחי הוא'. וכך רש"י: "בשבילך, בשליחותך אומר לי לבי 'בקשו כולכם, ישראל, את פני ואני שומע לך: 'את פניך ה' אבקש".

הערות פרשניות נוספות יובאו בהמשך העיון, תוך כדי הדיון בתוכנו ובמבנהו של המזמור.

³ אף שבחלק א ששה פסוקים ובחלק ב שבעה (ראה להלן), מספר המילים בחלק א גדול (בשלוש-עשרה) מזה שבחלק ב. דבר זה נובע מן המשפטים הארוכים והחגיגיים המאפיינים את חלק א, לעומת המשפטים הקצרים והמקוטעים המאפיינים את חלק ב.

א

ב

(א) ה' אורִי וְיִשְׁעֵי מַמִּי אֵירָא
ה' מְעוֹז חַיִּי מַמִּי אֶפְחָד.
(ב) בְּקָרֵב עָלַי מְרַעִים לְאָכֹל אֶת בְּשָׂרִי
צָרִי וְאֵיבֵי לִי הֵמָּה כְּשֶׁלוֹ וְנָפְלוּ.
(ג) אִם תַּחֲנֹנֶה עָלַי מִחֲנֶה, לֹא יִירָא לְבִי
אִם תִּקְוִים עָלַי מִלְחָמָה, בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח.
(ד) אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ה', אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ :
שְׁבֹתִי בְּבֵית ה' כֹּל יְמֵי חַיִּי
לְחַזוֹת בְּנֶעֱם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ.
(ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶכֶחַ בְּיוֹם רָעָה
יִסְתַּרְנִי בְּסִתֵּר אֱהָלוּ
בְּצוּר יְרוּמָמֵנִי.
(ו) וְעַתָּה, יְרוּם רֹאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי
וְאֲזַבְּחָהּ בְּאֱהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה
אֲשִׁירָה וְאֲזַמְּרָהּ לַה'.

(ז) שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא
וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי.
(ח) לָךְ אֶמְרָ לְבִי : בְּקִשׁוֹ פָּנָי
אֶת פְּנִיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ.
(ט) אֵל תִּסְתַּר פְּנִיךָ מִמֶּנִּי
אֵל תֵּט בְּאֵף עֲבָדְךָ
עֲזָרְתִי הֵייתִי
אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי אֶ-לֵהִי יִשְׁעֵי.
(י) כִּי אֲבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי
וְה' יִאֲסֹפֵנִי.
(יא) הוֹרְנִי ה' דָּרְכֶךָ
וְנַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוּר לְמַעַן שׁוֹרְךָ.
(יב) אֵל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרִי
כִּי קָמוּ בִי עֲדֵי שֶׁקֶר וַיִּפַּח חֲמָס.
(יג) לוֹלֵא הֶאֱמַנְתִּי לְרֵאוֹת
בְּטוֹב ה' בְּאַרְצָ חַיִּים.

(יד) קְנֹה אֵל ה', חֲזַק וְיִאֲמָץ לְבָבְךָ, וְקְנֹה אֵל ה'.

הבסיס העיקרי לחלוקת המזמור לשני חלקים הוא כמובן יחס המתפלל, המדבר במזמור בגוף ראשון, לה'. בחלקו הראשון של המזמור לכל אורכו, מדבר המשורר על ה', בגוף שלישי - נסתר, ואין בו אף לא פנייה אחת אל ה' כנוכח, אף לא כשהוא שוטח את בקשתו האחת מאת ה' (פס' ד-ה) ואף לא כשהוא מתאר את שירתו וזמרתו העתידיים לה' (פס' ו). מאידך, חלקו השני של המזמור מתאפיין בפניית המשורר אל ה' כנוכח, מלבד בשני פסוקים (י ו-יג) שאין בהם כדי לשנות את האווירה הכללית בחלק זה.

הפסוק האחרון (יד), נבדל בעליל משני חלקי המזמור גם יחד, בכך שאין בו עוד דיבורו של המשורר על עצמו בגוף ראשון, אלא פנייה אל נוכח כל שהוא (הקורא, השומע) לשם חיזוקו ואימוצו בתקוותו אל ה'. על כן אמרנו כי פסוק זה מהווה מסקנה ידקטית של המזמור כולו.

ב. בין שני חלקי המזמור

מובן כי ההבחנה הפורמלית הזו בין חלקי המזמור אינה אלא ביטוי להבדל מהותי הקיים ביניהם. בשני חלקי מזמורנו מתוארים מצבי נפש שונים מאד זה מזה שבהם נתון המשורר. אולי מוטב לומר, שתי עמדות דתיות שונות, שתי מערכות קשר שונות בין המשורר לא-לוהיו. המוטיב המשותף לשני חלקי המזמור - הצורך בהצלה מן האויבים, אין בו כדי לטשטש את השוני הרב בין שני חלקיו.

בחלקו הראשון של המזמור מובעת עמדה דתית של בטחון מוחלט בה', בטחון ללא כל פקפוק נפשי. אמנם המשורר מודע לקיומם של צרים ואויבים החורשים עליו רעה והעלולים לקרוב עליו לאכול את בשרו; הוא צופה אפשרות של מלחמה שתקום עליו וחושש מפני יום רעה העתיד לבוא - אולם אין בכל אלו לערער ולו במעט את בטחונו הגמור בה' כי יצילנו מאויביו. רגש הבטחון הזה עולה מקצבם החגיגי של המשפטים בחלק א' ומאופיים ההצהרתי. גם כאשר המשורר מביע את בקשתו האחת מאת ה', אין בלבו כל פקפוק בקבלתה של בקשתו זו - כי יצפנו ה' בסוכה ביום רעה, והוא רואה לנגד עיניו את נצחונו העתידי על אויביו כתמונה המתרחשת בהווה: "ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי". הוא מסיים את דבריו בדרך ההולמת מאד את האווירה הכללית השוררת בחלק זה: הוא עתיד לזבוח זבחי תרועה באוהל ה' לאות תודה על הצלתו, בשירה ובזמרה לה'. הדיבור על ה' כנסתר בחלק זה, תואם את הבטחון השקט של המשורר. הוא חש בנוכחותו המתמדת של א-לוהיו ברקע הנסתר של מציאות חייו, ועל כן אין הוא חש צורך בפנייה ישירה אל ה' כנוכח. פנייה אל ה' כנוכח מלמדת לעיתים דווקא על תחושת מצוקה והסתר פנים. ואכן, זו התחושה המפעמת את המשורר בחלקו השני של המזמור.⁴

⁴ על השימוש באמצעי של "נוכח" ו"נסתר" ביחס לה', ראה את דבריו של א"ל שטראוס במאמרו היפה על מזמור כ"ג ("על שלושה מזמורי תהלים", בדרכי הספרות - עמ' 69-70): "המשוררים השתמשו לא אחת בכוח זה, כדי להרחיק מעלינו או לקרב אלינו את הנושא... דווקא בשעת המבחן, בגיא צלמוות, מורגשת קרבת הא-לוהות, שכאילו נסוגה קודם למרחק הידיעה הבטוחה...".

הניגוד בהלך הנפש בין שני החלקים ובעמדת המשורר ביחס לה', בא לידי ביטוי במתח שבין סיום חלק א לפתיחת חלק ב: בעוד סיומו של החלק הראשון הוא בתרועת שמחה, בקולות שירה וזמרה לה' שהציל את המשורר, פותח החלק השני בקול שוועה לא-לוהים של מי שמצוי במצוקה ובאי ודאות ביחס להיענות ה' אליו: "שמע ה' קולי אקרא, וחנני וענני". עמידה זו לפני ה' הולכת ונמשכת לכל אורך החלק הזה: אין אדם אומר "אל תסתר פניך ממני" אלא אם כן הוא חש בהסתר פנים. יותר מכך: המשורר חושש מפני אף ה' אשר יטה אותו מדרכו, ועל כן הוא מבקש "אל תט באף עבדך". בחלקו הראשון של המזמור אין מעיב כל חשש או צל של חרון אף, הסתר פנים, נטישה ועזיבה של ה' את המשורר. שם רק אור וישע ונעם ה' על המשורר. מאלפת השוואת ביטויי השלילה בשני חלקי המזמור. שלושה כאלו מצויים בחלקו הראשון: "ממי אירא" (שמשמעו: לא אירא מאיש) "ממי אפחד" "לא יירא לבי", והם כלולים במשפטי חייוי שעניינם אחד: הבטחון הגמור, ללא כל סייג, בישועת ה'. בחלקו השני של המזמור כל ביטויי השלילה מופיעים כביטויי בקשה מאת ה': "אל תסתר פניך... אל תט באף... אל תטשני ואל תעזבני... אל תתנני בנפש צרי...". חמש הבקשות הללו מביעות רגש של חרדה וחוסר בטחון שבהם נתון המשורר. רק בסיומו של החלק השני מפציע ניצן של רגש הבטחון, והוא חשאי ומהוסס: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים...". מתוך משפט החייוי הזה המנוסח בדרך השלילה המותנית, בוקע החיוב: אכן מאמין אני כי אראה בטוב ה' עוד בארץ החיים,⁵ שלולי כן... וכאן אין המשורר משלים את דבריו, כמו חושש הוא לומר בפירוש כמה רע היה אז מצבו.⁶ צא וראה מה רב הפער בין תרועת הבטחון הפותחת את מזמורנו ה' אורי וישעי ממי אירא... לא ירא לבי... בזאת אני בוטח", לבין הבעת האמונה השברירית שבסופו "לולא האמנתי...". הראשונה מנוסחת כוודאות גמורה, והיא מתייחסת להווה שבו נאמרים הדברים,⁷ השנייה לעומתה, מנוסחת בדרך מפותלת, והיא מבטאת אמונה כי בעתיד יזכה המשורר לראות בטוב ה' בארץ חיים, אך בהווה הוא עדיין מצוי בעמק הבכא.

ג. אחדות המזמור

ההבדלים בין שני חלקי המזמור נראים כה תהומיים, עד שעולה השאלה האם מזמורנו הוא מזמור אחד. הבה ננסח את האופי הניגודי בין שני חלקי המזמור גם בדרך זו: חלקו הראשון של המזמור טבוע בחותם פעילות משמים ארצה, "מלמעלה למטה". ה' הוא המאיר לאדם ומושיעו, ואילו האדם הזוכה לחסדי ה', פסיבי לגמרי. אף נצחנו על אויביו, אינו תולדת מאמציו האנושיים, אלא הוא תוצאה "אוטומטית" כביכול, של הגנת ה' אשר הצפינו בסוכתו ורומם בצור ראשו. המעשה האקטיבי היחיד של האדם הוא ההודאה לה' על הצלתו, הודאה בזבחי תרועה בשירה ובזמרה. חלק זה של המזמור פותח בשם ה' ומסיים בו. הפתיחה היא בבחינת "דודי לי" - "ה' אורי וישעי" - והיא הקובעת את המשך אופיו של חלק זה, ואילו הסיום (ורק הוא) הוא בבחינת "ואני לו" - "אשירה ואזמרה לה". היפוך הדבר בחלק השני של המזמור: כאן הכיוון הוא "מלמעלה למעלה". כאן האדם הוא הפונה אל ה' פנייה נמרצת כשהוא מצוי בתחושה של הסתר-פנים. גם פתיחתו של חלק זה היא המסמנת את אופיו של חלק זה עד קרוב לסיומו: "שמע ה' קולי אקרא" - "ואני לדודי". רק בסיומו של חלק זה משתנה כיוון הפעילות, בהבעת האמונה כי טוב ה' ייראה בארץ לעיני האדם - "דודי לי". מתיאור זה של היחס בין שתי מחציותיו של המזמור עולה תשובה חיובית על שאלת אחדותו: היחס בין עיקרה של המחצית הראשונה לבין סיומה הפוך מן היחס שבין שתי אלו במחצית השנייה, ובכך נוצר מבנה שבו כל מחצית מקבילה לחברתה בהקבלה ניגודית כפולה. האחדות בין שני חלקי מזמורנו באה לידי ביטוי בדבר נוסף: שש פעמים נזכר שם ה' בחלק הראשון של המזמור. חלק זה פותח בשם ה' ומסיים בו. אף בחלק השני נזכר שם ה' שש פעמים, אלא שבפעם השלישית הוא נזכר כ"א-להי ישעי", ולא כמו שאר הפעמים בשם הוי"ה. פסוק הסיום של המזמור מהווה, כאמור למעלה, מסקנה משותפת לשני חלקי המזמור. פסוק זה חתום בחותם הכפילות, כמו שמזמורנו כולו בנוי משני חלקים: "קוה אל ה'... וקוה אל ה'". אפשר כי קריאה כפולה זו נועדה לסיים כל אחת ממחציותיו של המזמור: קוה אל ה' - כשאתה מצוי בשלוות הבטחון כבחלק א של המזמור, וקוה אל ה' - אף כשאתה מצוי בנבכי צרותיך ובתחושה קשה של הסתר פנים. אם צודק פירושו, משלים הפסוק האחרון, פסוק יד, שבע הזכרות של שם ה' בכל מחצית של המזמור. תיאור זה של מבנה המזמור מעיד על אחדותו ועל תוכנית ערוכה של כל חלקיו.

⁵ "ארץ-חיים" לפי פשט המילים ולפי הקשרן במזמור היא "עולם הזה", כפי שפירשו בעל-המצודות ועמוס חכם בדעת-מקרא.

⁶ לא כן פירשו הפרשנים הראשונים. הם קשרו פסוק זה למה שלפניו: "כי קמו בי עדי שקר" וכלונני "לולא האמנתי...". (רש"י). פירוש פסוקנו כפי שפרשו למעלה, מזכיר פסוקים דומים בספר תהלים: "לולי ה' עזרתה לי - כמעט שכנה דומה נפשי" (צד, יז); "לולי תורתך שעשעי - אז אבדתי בעניי" (קט, צב); "לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם - אזי חיים בלעוננו" (קכד, ב-ג).

⁷ כוונת הדברים: "ה' אורי וישעי" ו"מעוז חיי" כבר עתה בהווה. לעומת טוב ה' שעדיין אינו נראה בארץ חיים.

אף בחינת סגנונו של מזמורנו מלמדת על אחדותו: בין שני חלקי המזמור קיימות מספר זיקות לשוניות שבדאי אינן מקריות. זיקות אלו מלמדות מחד על אחדות המזמור, אך מאידך דווקא הדמיון הלשוני ממחיש את השוני הגדול בעמדת המשורר בכל אחד מחלקיו. נציין זיקות אלו ונוסיף ברמיזה את המשתמע מהן:

	חלק א	חלק ב
1. (א) "ה' אורי וישעי" (עובדה) (ט)	"אל תעזבני א-להי ישעי" (בקשה)	
2. (ב) "צרי ואיבי לי המה כשלו ונפלו" (יב)	"אל תתנני בנפש צרי"	
3. (ג) "אם תקום עלי מלחמה" (אפשרות) (יב)	"כי קמו בי עדי שקר" (מעשה שהיה)	
4. (ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש" (ח)	"את פניך ה' אבקש"	

מושא בקשתו של המשורר בחלק א' הוא "שבתי בבית ה'" - מצב של קרבת ה' שבו יהא נתון המשורר. אולם מושא בקשתו בחלק ב' הוא "פני ה'" - נוכחותו הבלתי אמצעית.

5. (ה) "... ביום רעה יסתרני בסתר אהליו" (ט)	"אל תסתור פניך ממני"
---	----------------------

כל אחד מפסוקים אלו מהווה המשך בקשתו של המשורר שנידונה בסעיף 4. ההבדל שבין הבקשות שעמדנו עליו בסעיף הקודם, מתייחס גם להמשכן כאן.

ד. השניות במצבו של האדם לפני ה'

עתה יש לשאול, מה משמעות חיבורם זה לזה של שני חלקי המזמור השונים כל כך באופיים, ובסדר זה דווקא? לו היו שני חלקי המזמור מצויים בסדר הפוך, ניתן היה לומר כי סדרם תואם אירוע מציאותי המונח ברקע המזמור: תחילה עבר המשורר מצוקה קשה וחרדת הסתר-פנים, ונשא תפילה נואשת להצלתו. לאחר שנושע, נשא תפילה המבטאת את בטחונו המוחלט בעזרת ה' גם בעתיד. ואכן סדר כזה אנו מוצאים בכמה וכמה מזמורים.⁸ אולם במזמורנו הסדר הוא הפוך, ועל כן לא ניתן לראות את שני חלקיו כמתייחסים לאירוע אחד אשר בהתאמה אליו הם מתקדמים על ציר הזמן.

לכן נראה, כי לא פתרון הרמוניסטי נחוץ כאן, אלא דווקא ראיית השניות שבמזמור כביטוי לשניות במצבו של האדם לפני א-לוהיו. בחייו של כל אדם ישנם מצבים, שבהם העמדה הדתית הנאותה היא זו המבוטאת בחלקו הראשון של מזמורנו, וישנם מצבים אחרים בחייו, שדווקא חלקו השני של המזמור נותן להם ביטוי נאמן. וכמו סדרם של מועדי תשרי - ראש השנה ויום הכיפורים - שתחילה נחוג ראש השנה שהוא בבחינת "ה' אורי", ורק אחר כך בא יום הכיפורים שבו מתענים ישראל ומתוודים על חטאייהם, כך גם בחייו של כל אדם - ראוי שראשיתם תהא מוארת בקרבת ה' מתוך בטחון ושמחה, ושרק בהמשך יגלה האדם את העמידה האחרת לפני א-לוהיו - זו המצריכה בקשה נמרצת של הא-לוהים כדי להתגבר על תחושת הסתר הפנים. את מסתו הידועה "מה דודך מדוד"⁹ פותח הרב סולובייצ'יק זצ"ל בפרק שכותרתו "בחינת ראש השנה ויום הכיפורים". כבסיס לאבחנה בין שני ימי הדין הללו, משמשות לו שתי התגלויות ה' בהר סיני: נתינת לוחות ראשונים במעמד פומבי לעיני כל ישראל, ונתינת לוחות שניים למשה לבדו (נתינה שהיתה על פי המסורת ביום הכיפורים). נביא כאן ציטוטים אחדים מדבריו:

בראש-השנה אנו שומעים את הד קולו של הקב"ה החוצב להבות אש במעמד הר סיני הראשון לעיני כל בשר,¹⁰ וביום הכיפורים אנו מתייחדים עם משה, שהתייצב בהר והקשיב רב קשב לדממה דקה, שממנה בקע ועלה פלא התשובה וחסדי הא-ל. דיוקן אחר למעמד הר סיני האחרון... אור פלאים לא האיר את דרכו (של משה), לפידי אש לא בערו וערפלי טוהר לא כיתרוהו... משה עלה בהר, הסתכל הנה והנה, ביקש את הא-ל ולא מצאהו... משה לא חדל לבקש את הא-ל, בודד... ומחולחל חרדה גדולה אולי לא ייחשף א-לוה ממרומים. רצה הא-ל כי משה יחכה לו הפעם, יבקשהו, יתחנן ויעתור אליו בתפילה. ושעת רצון באה, והא-ל נזדקק ונענה לו... אולם גילוי זה עלה לו למשה ביסורי נפש נענה... בחרדה, חרדת היצור, כשהוא מנותק מן היוצר לרגע קט.

לא ראי יום הזכרון כראי יום הכיפורים. באחד לחודש השביעי יוצא הא-ל לקראת האדם; בעשור לחודש יוצא האדם לקראת הא-ל. ביציאה הפומבית של הא-ל לקראת הכלל גנוז סוד המלכות והדין. ביציאה החשאית של הפרט לקראת הא-ל היושב בסתר, בצל, צפון סוד התשובה.

אמנם כן, האדם יכול להיפגש עם בוראו בשתי דרכים... לפרקים הקב"ה נראה לאדם ומאיר לו את פניו... משביעהו חיות ומרעיף עליו טל תחייה, בלי אשר יחכה לו האדם ימים ולילות, בלי שיחפש ויבקש אותו... ברם לעונות תכופות הא-ל מסתתר... ואז מתחנן האדם "הראני נא את כבודך". אם האדם המבוהל והמטורד, צמא ישועה והרווחה, כמה לא-ל חי, והא-לוהים אינו חש להיפגש עמו, עליו לעשות כמו שעשה משה בבוקר הפלאי ההוא. עליו לבקש את הא-לוהים... בזריזות, בתכיפות, בהתמדה, ביגיעה והתמכרות. כך מבקשים וכך מוצאים את הא-לוהים.

⁸ ראה לדוגמה את המזמור הבא, מזמור כ"ח. היחס בין חלקו הראשון (א-ה) לחלקו השני (ו-ח) הפוך מזה שבמזמורנו (בין כל שני חלקים המקבילים עניינית בשני המזמורים, קיימים קשרים לשוניים בולטים, ואכמ"ל).

⁹ נדפסה בקובץ מאמריו "בסוד היחיד והיחד", הוצאת אורות ירושלים תשל"ו, החל מעמ' 191.

¹⁰ לכך הרי מוקדשת עיקרה של ברכת שופרות במוסף של ראש השנה.